

СУДДЯ
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ

вул. Жилянська, 14, м. Київ, 01033

04.12.2019 р.

№ 362-14/5224

Голові Ради суддів України

МОНІЧУ Б. С.

Шановний Богдане Сильвестровичу!

На розгляді у Конституційному Суді України перебуває справа за конституційним поданням Верховного Суду щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень законів України „Про судоустрій і статус суддів“ від 2 червня 2016 року № 1402–VIII, „Про внесення змін до Закону України „Про судоустрій і статус суддів“ та деяких законів України щодо діяльності органів суддівського врядування“ від 16 жовтня 2019 року № 193–IX, „Про Вищу раду правосуддя“ від 21 грудня 2016 року № 1798–VIII.

З метою повного та всебічного розгляду справи прошу Вас, шановний Богдане Сильвестровичу, висловити позицію щодо питань, порушених у конституційному поданні.

Додаток: копія конституційного подання на 16 аркушах.

З повагою

суддя-доповідач

П. Т. ФІЛЮК

РАДА СУДДІВ УКРАЇНИ

01601, м. Київ, вул. Липська, 18/5, тел.: (044) 277-76-29, факс: (044) 277-76-30

08 січня 2020 року № 9рс -2/20-вих.

**Судді Конституційного Суду
України Філюку П.Т.**

Шановий Петре Тодосьовичу!

На лист Конституційного Суду України від 04 грудня 2019 року № 362-14/5224 Рада суддів України вважає за необхідне висловити свої міркування щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень законів України "Про судоустрій і статус суддів" від 2 червня 2016 року № 1402-VIII, "Про внесення змін до Закону України "Про судоустрій і статус суддів" та деяких законів України щодо діяльності органів суддівського врядування від 16 жовтня 2019 року № 193-IX, "Про Вищу раду правосуддя" від 21 грудня 2016 року № 1798-VIII.

Реалізація гарантій здійснення правосуддя є необхідною передумовою належного виконання судом своїх конституційних функцій щодо забезпечення дії принципу верховенства права, захисту прав і свобод людини та громадянина, утвердження й забезпечення яких є головним обов'язком держави (ст. ст. 3, 8, 55 Конституції України).

Право на незалежний і безсторонній суд гарантовано статтею 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Забезпечення кожній особі цього права відповідно до стандартів Ради Європи, які визначені у міжнародних документах та роз'яснюються у практиці Європейського суду з прав людини, є обов'язком кожної держави - члена Ради Європи. Метою забезпечення незалежності судової влади є гарантування кожній особі основоположного права на розгляд справи справедливим судом лише на законній підставі та без будь-якого стороннього впливу.

Ухваленим Верховною Радою України 16 жовтня 2019 року Законом України "Про судоустрій і статус суддів" та деяких законів України щодо діяльності органів суддівського врядування" (далі – Закон № 193-IX) встановлено новий порядок формування Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, передбачено створення Вищою радою правосуддя Комісії з питань доброчесності та етики. Тобто, у процесі реформування судової системи, Законом № 193-IX започатковано значні

організаційні перетворення та внесено істотні зміни до законів України "Про судоустрій і статус суддів" і "Про Вищу раду правосуддя".

Провівши аналіз Закону № 193-ІХ, Рада суддів України вважає, що деякі його норми не відповідають Конституції України та посягають на суддівську незалежність.

1. Невідповідність частини першої статті 37 Закону України "Про судоустрій і статус суддів" (далі - Закон) у її взаємному зв'язку із пунктами 4-7 розділу II "Прикінцеві та перехідні положення" Закону № 193-ІХ частині першій статті 6, частинам першій, п'ятій, шостій, сьомій статті 126, підпункту 4 пункту 16-1 розділу XV "Перехідні положення" Конституції України

Законом № 193-ІХ унесено зміни до частини першої статті 37 Закону, у результаті чого норму цієї частини статті викладено в такій редакції:

"До складу Верховного Суду входять судді у кількості не більше ста".

Реалізація норми частини першої статті 37 Закону означає звільнення з посади судді Верховного Суду принаймні близько половини діючих суддів.

Прикінцевими та перехідними положеннями Закону № 193-ІХ визначено порядок приведення фактичної чисельності суддів Верховного Суду до граничної чисельності, установлені частиною першою статті 37 Закону.

Цього зменшення передбачається досягти таким чином:

1) Вища кваліфікаційна комісія суддів України протягом двох місяців з дня формування її нового складу проводить відбір суддів до касаційних судів у складі Верховного Суду із числа суддів відповідних касаційних судів Верховного Суду за критеріями професійної компетентності, етики та добросовісності (пункт 5 розділу II "Прикінцеві та перехідні положення" Закону № 193-ІХ);

2) судді касаційних судів у складі Верховного Суду продовжують здійснювати правосуддя у межах повноважень, визначених процесуальним законом, до моменту прийняття відповідного рішення Вищою радою правосуддя (пункт 6 розділу II "Прикінцеві та перехідні положення" Закону № 193-ІХ);

3) судді Верховного Суду, які не пройшли процедуру відбору, передбачену пунктом 5 цього розділу, продовжують здійснювати правосуддя у межах повноважень, визначених процесуальним законом, лише до моменту прийняття відповідного рішення Вищою радою правосуддя; останнім днем роботи судді Верховного Суду, який не пройшов процедуру відбору, передбачену пунктом 5 цього розділу, є дата, зазначена у рішенні Вищої ради правосуддя (пункт 6 розділу II "Прикінцеві та перехідні положення" Закону № 193);

4) судді Верховного Суду, які не пройшли процедуру відбору, передбачену пунктом 5 цього розділу, можуть бути переведені до відповідних апеляційних судів з урахуванням рейтингу, сформованого за результатами відбору (пункт 7 розділу II "Прикінцеві та перехідні положення" Закону № 193).

Отже, для суддів, які не пройдуть відбір, передбачається невизначена процедура припинення повноважень зі здійснення ними правосуддя у Верховному Суді.

Наведені вище підстави, порядок і процедуру припинення повноважень суддів Верховного Суду вважаємо такими, що суперечать перш за все частині першій статті 126 Конституції України, яка гарантує незалежність і недоторканність судді, оскільки вони не відповідають засадам незалежності суддів, зміст яких

розкривається в рішеннях Конституційного Суду України та в міжнародно-правових, у першу чергу європейських, актах.

Принцип незалежності і недоторканності судді, установлений частиною першою статті 126 Конституції України, включає і принцип незмінюваності судді, гарантії проти усунення з посади. Порушення цього принципу і гарантій, яке допущено в частині першій статті 37 Закону у її взаємному зв'язку із пунктами 4-7 розділу II "Прикінцеві та перехідні положення" Закону № 193-IX є порушенням частини першої статті 126 Конституції України.

Отже, частина перша статті 37 Закону у її взаємному зв'язку з пунктами 4-7 розділу II "Прикінцеві та перехідні положення" Закону № 193-IX, якими передбачено звільнення суддів Верховного Суду зі своїх посад, означає втручання органу законодавчої влади у склад законно сформованого конституційного органу судової влади, суперечать також частині першій статті 6 Конституції України, відповідно до якої державна влада в Україні здійснюється на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу та судову.

Відповідно до частини п'ятої статті 126 Конституції України суддя обіймає посаду безстроково. При цьому частини шоста і сьома цієї статті містять вичерпний перелік підстав звільнення та припинення повноважень судді.

Згідно із частиною шостою статті 126 Конституції України підставами для звільнення судді є: 1) неспроможність виконувати повноваження за станом здоров'я; 2) порушення суддею вимог щодо несумісності; 3) вчинення істотного дисциплінарного проступку, грубе чи систематичне нехтування обов'язками, що є несумісним зі статусом судді або виявило його невідповідність займаній посаді; 4) подання заяви про відставку або про звільнення з посади за власним бажанням; 5) незгода на переведення до іншого суду у разі ліквідації чи реорганізації суду, в якому суддя обіймає посаду; 6) порушення обов'язку підтвердити законність джерела походження майна.

Також згідно з підпунктом 4 пункту 16-1 розділу XV "Перехідні положення" Конституції України підставою для звільнення з посади судді, якого призначено на посаду строком на п'ять років або обрано суддею безстроково до набрання чинності Законом України від 2 червня 2016 року № 1401 -VIII "Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)", є виявлення за результатами оцінювання, що здійснюється в порядку, визначеному законом, невідповідності судді займаній посаді за критеріями компетентності, професійної етики або доброчесності чи відмова судді від такого оцінювання.

Крім підстав для звільнення ця ж стаття у частині сьомій визначає вичерпний перелік з п'яти підстав для припинення повноважень судді: 1) досягнення суддею шістдесяти п'яти років; 2) припинення громадянства України або набуття суддею громадянства іншої держави; 3) набрання законної сили рішенням суду про визнання судді безвісно відсутнім або оголошення померлим, визнання недієздатним або обмежено дієздатним; 4) смерті судді; 5) набрання законної сили обвинувальним вироком щодо судді за вчинення ним злочину.

Ураховуючи наведене, будь-яке позбавлення повноважень судді щодо здійснення правосуддя може бути здійснено виключно з підстав, передбачених у Конституції України.

Водночас припинення повноважень суддів Верховного Суду щодо здійснення правосуддя, передбачене наведеними вище законодавчими положеннями, не

охоплюється жодною з підстав, регламентованих частинами шостою та сьомою статті 126 Конституції України, та суперечить частині п'ятій статті 126 Конституції України.

Таким чином, частина перша статті 37 Закону у її взаємному зв'язку з пунктами 4-7 розділу II "Прикінцеві та перехідні положення" Закону № 193-ІХ не відповідає також частинам п'ятій, шостій та сьомій статті 126 Конституції України.

2. Невідповідність пункту 3 частини третьої статті 135 Закону в редакції Закону 193-ІХ частині першій статті 126 Конституції України

02 червня 2016 року прийнято Закон, яким встановлено, що суддівська винагорода складається з посадового окладу та доплат за вислугу років; перебування на адміністративній посаді в суді; науковий ступінь; роботу, що передбачає доступ до державної таємниці. При цьому згідно з пунктом 3 частини третьої статті 135 Закону в редакції на момент прийняття, базовий розмір посадового окладу судді Верховного Суду становив 75 прожиткових мінімумів для працездатних осіб, розмір якого встановлено на 1 січня календарного року.

Однак підпунктом 15 пункту 1 розділу I Закону № 193-ІХ внесено зміни до пункту 3 частини третьої статті 135 Закону України "Про судоустрій і статус суддів", якими зменшено базовий розмір посадового окладу судді Верховного Суду з 75 прожиткових мінімумів для працездатних осіб, розмір якого встановлено на 1 січня календарного року, до 55.

Таким чином, указаний законодавчий акт суттєво зменшив базовий посадовий оклад судді Верховного Суду, що є істотним порушенням закріплених Конституцією України гарантій незалежності суддів.

У Рішенні Конституційного Суду України від 04 грудня 2018 року № 11 - р/2018 абсолютно чітко наголошено, що "зменшення органом законодавчої влади розміру посадового окладу судді призводить до зменшення розміру суддівської винагороди, що, у свою чергу, є посяганням на гарантію незалежності судді у виді матеріального забезпечення та передумовою впливу як на суддю, так і на судову владу в цілому".

Конституційний Суд України в рішенні від 03 червня 2013 року № 3-рп/2013 констатував, що будь-яке зниження рівня гарантій незалежності суддів суперечить конституційній вимозі щодо неухильного забезпечення незалежного правосуддя та права людини і громадянина на захист прав і свобод незалежним судом, оскільки призводить до обмеження можливостей реалізації цього конституційного права.

Запропоновані зміни не відповідають практиці Конституційного Суду України, порушують принципи незалежності суддів.

Положення частини другої статті 130 Конституції України передбачають, що розмір винагороди судді встановлюється законом про судоустрій. Питання винагороди має первинне конституційне регулювання, що зумовлює законність дій парламенту згідно зі статтею 19 Конституції України. Законотворча діяльність парламенту повинна здійснюватися в повній відповідності до принципу конституційності, а також принципу верховенства права (частини перша і друга статті 8 Конституції України).

У результаті внесених законодавчих змін посадовий оклад судді був зменшений, що призвело до зменшення суддівської винагороди, а отже, і до зниження досягнутого рівня гарантій незалежності суддів. Таке зменшення

винагороди порушує вимоги якості закону (достатньої зрозумілості й передбачуваності національного права при його застосуванні), а отже, й законності очікувань, що є проявом верховенства права.

Характеристика легітимних (законних) очікувань поєднує в собі: 1) їх законність, яка зумовлена реалізацією особою належного їй суб'єктивного права; 2) їх обґрунтованість, тобто зумовлену законом раціональність сподівань учасників суспільних відносин. Якраз останнє має надзвичайно важливе значення для суддів, які обмежені у праві заробляти додаткові матеріальні блага, а також для нараховування пенсій суддів.

Конституційний Суд України вказував на необхідність забезпечення державою належного матеріального утримання суддів, яке відповідає його гідному статусу. Зокрема, Суд охарактеризував щомісячне довічне грошове утримання як особливу форму соціального забезпечення суддів, зміст якої полягає у гарантованій державою щомісячній звільненій від сплати податків грошовій виплаті, що слугує забезпеченню належного матеріального утримання суддів, у тому числі після звільнення від виконання обов'язків судді; щомісячне довічне грошове утримання судді у встановленому розмірі спрямоване на забезпечення гідного його статусу життєвого рівня, оскільки суддя обмежений у праві заробляти додаткові матеріальні блага; особливість щомісячного довічного грошового утримання полягає у правовому регулюванні, а також у джерелах його фінансування (абзаци п'ятий, шостий і сьомий пункту 7 мотивувальної частини Рішення від 11 жовтня 2005 року № 8-рп/2005).

Таким чином, зменшення нараховування суддівської винагороди не відповідає принципу передбачуваності та законним очікуванням особи на належне матеріальне забезпечення гідного суддівського статусу. Держава не здійснює свій позитивний обов'язок забезпечити відповідні гарантії отримання винагороди суддями, які б відповідали гідності їхньої професії та не допускали впливу на їхню діяльність і гарантували незалежність судді у його діяльності (частина перша статті 126 Конституції України).

Відтак Рада суддів України вважає, що підпункт 15 пункту 1 розділу I Закону 193-ІХ, яким унесено зміни до пункту 3 частини третьої статті 135 Закону щодо зменшення базового розміру посадового окладу судді Верховного Суду, пункт 3 частини третьої статті 135 Закону в редакції Закону 193-ІХ суперечить частині першій статті 126 Конституції України.

3. Невідповідність пункту 9 розділу II "Прикінцеві та перехідні положення" Закону № 193-ІХ частині першій статті 126 та частині першій статті 131 Конституції України

Пунктом 9 Прикінцевих та перехідних положень Закону № 193-ІХ передбачено, що протягом шести років з дня набрання чинності цим Законом Комісія з питань доброчесності та етики уповноважена притягувати суддю Верховного Суду до відповідальності за:

1) вчинення істотного дисциплінарного проступку, грубого чи систематичного нехтування обов'язками, що є несумісним зі статусом судді або виявило його невідповідність займаній посаді;

2) порушення обов'язку підтвердити законність джерела походження майна.

Відповідно до частини восьмої статті 109 Закону вчинення суддею істотного дисциплінарного проступку, грубого чи систематичного нехтування обов'язками, що є несумісним зі статусом судді або виявило його невідповідність займаній посаді, а також порушення суддею обов'язку підтвердити законність джерела походження майна є підставою для застосування до судді дисциплінарного стягнення у виді подання про звільнення судді з посади.

З метою виконання вказаних повноважень Комісія з питань доброчесності та етики набуває статусу Дисциплінарної палати Вищої ради правосуддя (далі - ВРП), що, ймовірно, передбачає її віднесення до органів суддівського врядування та наділяє особливим статусом.

Важливим аспектом забезпечення незалежності суддів є функціонування на національному рівні ефективної системи їх дисциплінарної відповідальності. Зокрема, принципово важливим є однозначне розуміння місця, ролі та значення згаданих органів у системі органів державної влади, доцільність їх одночасного функціонування з метою виконання завдань щодо забезпечення дисциплінарної відповідальності судді та звільнення його з посади. У контексті цього слід наголосити, що лише ВРП як конституційний орган має бути вповноважена на узгодження та вирішення основних питань життєдіяльності судової влади.

Зокрема, частина друга, третя та четверта статті 24 Закону України "Про Вищу раду правосуддя" та пункт 10 розділу II "Прикінцеві та Перехідні положення" Закону № 193-ІХ не відповідають частині другій статті 131 Конституції України.

Так, частиною другою статті 131 Конституції України визначено, що Вища рада правосуддя складається з двадцяти одного члена, з яких десятьох - обирає з'їзд суддів України з числа суддів чи суддів у відставці, двох - призначає Президент України, двох - обирає Верховна Рада України, двох - обирає з'їзд адвокатів України, двох - обирає всеукраїнська конференція прокурорів, двох - обирає з'їзд представників юридичних вищих навчальних закладів та наукових установ.

Одночасно, Основним Законом України прямо не визначено суб'єктів звільнення з посади члена Вищої ради правосуддя, що дає підстави вважати, що такими суб'єктами можуть бути виключно суб'єкти обрання (призначення) члена Вищої ради правосуддя, оскільки Конституцією України іншого не визначено.

Попередня редакція статті 24 Закону України "Про вищу раду правосуддя" саме таким чином регулювала відповідні правовідносини та передбачала, що рішення про звільнення члена Вищої ради правосуддя з посади з підстав, визначених пунктами 3-6 частини першої цієї статті, ухвалюється органом, що обрав (призначив) члена Вищої ради правосуддя, за поданням Вищої ради правосуддя.

З цих підстав Рада суддів України вважає, що визначення Законом № 193-ІХ іншого органу, наділеного повноваженнями приймати рішення про звільнення з посади члена Вищої ради правосуддя, ніж суб'єкт обрання (призначення) члена Вищої ради правосуддя змінює встановлений Конституцією України спосіб формування складу Вищої ради правосуддя.

Відповідно до частини третьої статті 24 діючого Закону України "Про Вищу раду правосуддя" встановлено, що для прийняття рішення щодо звільнення члена Вищої ради правосуддя передбачено створення іншого органу, до складу якого входять члени Вищої ради правосуддя та члени Комісії з питань доброчесності та етики, що у свою чергу не відповідає частині другій статті 131 Конституції України.

Крім того, пунктом 10 розділу II "Прикінцеві та перехідні положення" Закону України № 193-ІХ передбачено можливість звільнення члена Вищої ради правосуддя Комісією з питань доброчесності та етики, а не суб'єктом обрання (призначення) члена Вищої ради правосуддя, як це вбачається із частини другої статті 131 Конституції України.

Варто звернути увагу, що Конституційний Суд України в рішенні від 21 травня 2002 року у справі № 9-рп/2002 зазначив, що "відповідно до пункту 1 частини першої статті 131 Конституції України тільки Вища рада юстиції має виключне конституційне повноваження вносити подання про звільнення суддів з посади і що будь-яких застережень чи обмежень у реалізації цього повноваження Конституція України не передбачає". Хоча відповідний конституційний орган на час прийняття цього рішення мав назву "Вища рада юстиції", висновок про те, що повноваження відповідного конституційного органу належать тільки цьому органу, залишається актуальним.

Ураховуючи наведене, пункт 9 розділу II "Прикінцеві та перехідні положення" Закону № 193 не відповідає частині першій статті 126 та частині першій статті 131 Конституції України.

4. Невідповідність статті 28-1 Закону України "Про Вищу раду правосуддя" частині першій статті 126, частині першій статті 131 Конституції України

Відповідно до частини першої статті 131 Конституції України в Україні діє ВРП, яка: 1) вносить подання про призначення судді на посаду; 2) ухвалює рішення стосовно порушення суддею чи прокурором вимог щодо несумісності; 3) розглядає скарги на рішення відповідного органу про притягнення до дисциплінарної відповідальності судді чи прокурора; 4) ухвалює рішення про звільнення судді з посади; 5) надає згоду на затримання судді чи утримання його під вартою; 6) ухвалює рішення про тимчасове відсторонення судді від здійснення правосуддя; 7) вживає заходів щодо забезпечення незалежності суддів; 8) ухвалює рішення про переведення судді з одного суду до іншого; 9) здійснює інші повноваження, визначені Конституцією та законами України.

У зв'язку з прийняттям Закону № 193-ІХ створено новий колегіальний орган, який діє при ВРП та утворюється з метою забезпечення прозорості і підзвітності членів ВРП та членів ВККС, - Комісію з питань доброчесності та етики.

Відповідно до статті 28-1 Закону України "Про Вищу раду правосуддя" основними завданнями Комісії є:

1) оцінка відповідності члена або кандидата (під час спеціальної перевірки) до складу ВРП та ВККС принципам добросовісності та етичних норм судді, які є невід'ємною складовою професійної етики члена ВРП, ВККС та контролю за прозорістю діяльності ВРП та ВККС;

2) затвердження висновків про невідповідність встановленим законом вимогам кандидатів на посаду члена ВРП до обрання (призначення) їх на посаду, що перешкоджає призначенню їх на відповідну посаду;

3) внесення подання щодо звільнення члена ВРП з посади з підстав, визначених пунктами 3-6 частини першої статті 24 цього Закону;

4) внесення подання щодо звільнення члена ВККС з підстав, визначених пунктами 3-6 частини першої статті 96 Закону України "Про судоустрій і статус суддів";

5) сприяння врахуванню членами ВРП, ВККС громадської думки під час виконання покладених на них завдань;

б) здійснення моніторингу інформації про суддів Верховного Суду з метою виявлення дисциплінарних порушень, грубого або систематичного нехтування суддею своїми обов'язками, його несумісності зі статусом судді чи його невідповідності займаній посаді, порушення обов'язку підтвердити законність джерела походження майна.

Отже, наділення іншого, ніж ВРП, суб'єкта повноваженнями, якими згідно зі статтею 131 Конституції України може бути наділена винятково ВРП, свідчить про невідповідність статті 28-1 Закону України "Про Вищу раду правосуддя" частині першої статті 131 Конституції України.

Крім того, як доведено вище, принцип незалежності судді, гарантований частиною першою статті 126 Конституції України, слід розуміти таким чином, що добір та призначення суддів, вирішення питань суддівської кар'єри тощо має здійснюватися органом, який відповідає зазначеним вище вимогам, тобто: 1) більшість членів такого органу повинні бути суддями; 2) судді - члени цього органу мають бути обрані іншими суддями.

Комісія з питань доброчесності та етики вказаним вимогам не відповідає. Зазначене свідчить і про невідповідність статті 28-1 Закону України "Про Вищу раду правосуддя" частині першої статті 126 Конституції України.

5. Невідповідність частин другої, третьої та четвертої статті 24 Закону України "Про Вищу раду правосуддя" та пункту 10 розділу II "Прикінцеві та перехідні положення" Закону № 193-IX частині другій статті 131 Конституції України

Відповідно до частини другої статті 131 Конституції України ВРП складається з двадцяти одного члена, з яких десятьох обирає з'їзд суддів України з числа суддів чи суддів у відставці, двох - призначає Президент України, двох - обирає Верховна Рада України, двох - обирає з'їзд адвокатів України, двох - обирає всеукраїнська конференція прокурорів, двох - обирає з'їзд представників юридичних вищих навчальних закладів та наукових установ.

Конституція України прямо не визначає суб'єктів звільнення з посади члена ВРП. Отже, суб'єктами звільнення з посади члена ВРП є суб'єкти обрання (призначення) члена ВРП, оскільки Конституцією України не встановлене інше.

Припущення, ніби законом може бути визначений певний орган (органи), наділений повноваженням звільняти члена ВРП, відмінний від суб'єктів обрання (призначення) члена ВРП, означав би зміну законом встановленого Конституцією України способу формування складу ВРП, бо внаслідок звільнення з посади члена ВРП змінюється склад цього конституційного органу.

Усупереч частині другій статті 131 Конституції України частинами другою та третьою статті 24 Закону України "Про Вищу раду правосуддя" передбачено, що в певних випадках рішення про звільнення члена ВРП ухвалює ВРП, а в інших - приймається за поданням Комісії з доброчесності та етики на спільному засіданні ВРП і Комісії з питань доброчесності та етики. При цьому в останньому випадку

рішення про звільнення члена ВРП вважається прийнятим, якщо подання не буде відхилене на спільному засіданні ВРП та Комісії з питань доброчесності та етики більшістю голосів учасників засідання за умови, що за це проголосувало принаймні два міжнародні експерти - члени Комісії з питань доброчесності та етики. Частиною четвертою статті 24 Закону України "Про Вищу раду правосуддя" встановлено, що член ВРП, стосовно якого ВРП розглядається питання про звільнення з посади або внесення подання про звільнення з посади, не бере участі в голосуванні щодо такого рішення.

Слід підкреслити, що відповідно до частини третьої статті 24 Закону України "Про Вищу раду правосуддя" рішення приймається на спільному засіданні ВРП й Комісії з питань доброчесності та етики.

Отже, для прийняття відповідного рішення щодо звільнення члена конституційного органу фактично передбачено створення неконституційного органу, який складається із членів ВРП й членів Комісії з питань доброчесності та етики. Зазначене не відповідає частині другій статті 131 Конституції України.

Із таких самих причин не відповідає частині другій статті 131 Конституції України і пункт 10 розділу II "Прикінцеві та перехідні положення" Закону № 193-ІХ. Цим пунктом передбачена можливість звільнення члена ВРП Комісією з питань доброчесності та етики, а не суб'єктами обрання (призначення) члена ВРП, як це впливає із частини другої статті 131 Конституції України.

6. Невідповідність частини восьмої статті 31, частини першої статті 42, частини третьої статті 47, частини четвертої статті 48 Закону України "Про Вищу раду правосуддя" частині першій статті 8, частині першій статті 126 Конституції України

Не відповідає засадам незалежності судді частина перша статті 42 Закону України "Про Вищу раду правосуддя", якою передбачено, зокрема, що підставою для початку дисциплінарного провадження є самостійне виявлення членами ВРП з будь-якого джерела обставин, що можуть свідчити про вчинення суддею дисциплінарного проступку, оскільки це може призвести до використання неперевіреної інформації з анонімного джерела для початку дисциплінарного провадження, а отже, ставить суддю в уразливе становище.

Ця сама норма передбачає, що дисциплінарне провадження стосовно судді може бути розпочато на підставі анонімного звернення.

Вважаємо, що такі положення запроваджують інструменти тиску на суддів, що неприйнятно.

Зокрема, існування персоналізованої скарги є гарантією незалежності судді від безпідставних скарг щодо його діяльності та гарантією того, що суддям не будуть створювати неправомірні перешкоди в здійсненні правосуддя.

Механізм анонімних звернень може бути інструментом безпідставного переслідування, цькування та залякування судді.

Крім того, частиною третьою статті 47 Закону України "Про Вищу раду правосуддя" передбачено: "У разі відсутності судді, скаржника розгляд дисциплінарної справи здійснюється Дисциплінарною палатою без їх участі за виключенням випадків, коли суддя не був повідомлений або повідомлений з порушенням частини четвертої статті 48 цього Закону". Розгляд дисциплінарного провадження без участі судді, при цьому без підтвердження отримання ним

повідомлення про виклик, а також за наявності поважних причин такої відсутності, порушує засади незалежності судді, змагальності та створює умови безпідставного притягнення судді до дисциплінарної відповідальності.

Такі законодавчі зміни встановлюють широкі межі розсуду Дисциплінарної палати, що може призвести до протиправних дій чи помилок, створити правове підґрунтя для свавілля. Поняття "свавільність" має на увазі розсуд, що характеризується відсутністю критеріїв, які повинні регулювати такий розсуд. Такий підхід зумовлює необхідність забезпечення правової визначеності та передбачуваності, а відтак, і стабільності суспільних відносин. Особа, аби бути повноправним членом суспільства і повністю реалізовувати своє право на вільний розвиток особистості, повинна мати змогу вивіряти свої дії та вчинки, передбачати їх наслідки.

Конституційний Суд України в Рішенні від 22 вересня 2005 року № 5-рп/2005 зазначив: "Із конституційних принципів рівності і справедливості випливає вимога визначеності, ясності і недвозначності правової норми, оскільки інше не може забезпечити її однакове застосування, не виключає необмеженості трактування у правозастосовній практиці і неминуче призводить до сваволі" (абзац другий підпункту 5.4 пункту 5 мотивувальної частини Рішення).

Тобто принцип правової визначеності як елемент принципу верховенства права вимагає законодавчого запобігання свавільного втручання органів публічної влади в межах вільного розсуду у права, свободи і законні інтереси особи. Із цією метою держава повинна впроваджувати та дотримуватися правових (справедливих) процедур, які забезпечують справедливе ставлення до особи.

З метою уникнення протиправності дій, помилок та недопущення свавілля в результаті наділення широкими межами розсуду органів влади, держава повинна за допомогою правової (справедливої) процедури встановити чітку послідовність дій проведення перевірки обставин, що можуть свідчити про вчинення суддею дисциплінарного проступку, із зазначенням способів та методів її здійснення, підстав, порядку, форми та строків такої діяльності, а не з будь-якого джерела, як передбачено новими законодавчими змінами. Правова (справедлива) процедура є складовою принципу законності та верховенства права і передбачає правові вимоги до належного прийняття актів органами публічної влади.

Формула "справедливої процедури", яка міститься у статті 129 Конституції України й кореспондує зі статтею 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, поширюються як на процесуальне судочинство, так і на правові процедури, яких повинні дотримуватися суб'єкти владних повноважень під час прийняття відповідних актів стосовно прав, свобод та законних інтересів особи.

Мета правової (справедливої) процедури – захистити особу від свавілля суб'єктів владних повноважень. Саме правова (справедлива) процедура наповнює зміст діяльності владних органів, визначає принципи і правила здійснення ними меж розсуду, таким чином, встановлює обмеження щодо них та запобігає їхньому свавільному застосуванню.

Критеріями такої правової (справедливої) процедури здійснення дисциплінарного провадження щодо судді за аналогією можуть виступати гарантовані статтею 129 Конституції України основні засади судочинства. Зокрема, рівність усіх учасників судового процесу перед законом і судом, забезпечення доведеності вини, змагальність сторін та свобода в наданні ними суду своїх доказів

і у доведенні перед судом їх переконливості, спрямовані на забезпечення здійснення справедливого вирішення справи. Вказані конституційні засади обумовлюють право особи, яка підозрюється, знати конкретну (а не анонімну) особу, яка обвинувачує суддю у чомусь, а також право почути її для надання нею відповідних доказів, щоб довести перед дисциплінарним органом їх переконливість та забезпечити змагальність сторін, з метою забезпечення справедливого ставлення до особи.

Рівень процедурної точності повинен бути пропорційним до важливості тих прав, які зачіпаються, що забезпечує індивідуальний і справедливий підхід до особи саме через здійснення гарантованих процедурних прав.

Частиною четвертою статті 48 Закону України "Про Вищу раду правосуддя" передбачено скорочення строку повідомлення судді про засідання Дисциплінарної палати із 7 до 3 днів. При цьому виключено положення (зокрема, частини першої статті 48 Закону України "Про Вищу раду правосуддя"), яке дозволяє члену Вищої ради правосуддя здійснювати попередню перевірку. Тобто в судді не будуть витребувати пояснення та його за 3 дні до засідання Дисциплінарної палати буде повідомлено про розгляд справи стосовно нього.

Тобто відсутність судді на засіданні Дисциплінарної палати з будь-яких причин, навіть і дуже поважних (відповідно до редакції частини третьої статті 47 Закону України "Про Вищу раду правосуддя"), не перешкодить розгляду відкритої стосовно цього судді дисциплінарної справи за тієї умови, що його повідомлено за три дні до засідання. Неможливість належним чином підготуватися та взяти участь у розгляді своєї справи на засіданні Дисциплінарної палати може негативно позначитися на здатності судді ефективно захищатися від висунутих проти нього звинувачень і зробить суддю вразливим до необґрунтованих переслідувань. Зазначене підриває принцип незалежності й недоторканності судді, тобто суперечить частині першій статті 126 Конституції України.

Не відповідає засадам незалежності судді й частина восьма статті 31 Закону України "Про Вищу раду правосуддя", якою запроваджено закороткі строки, тривалістю три дні, для надання пояснень від суддів. Неможливість судді ретельно підготуватися до власного захисту через невиправдано стислий строк також робить суддю вразливим, що означає порушення частини першої статті 126 Конституції України.

Крім того, неможливість судді, щодо якого триває дисциплінарне провадження, бути почутим, навести свої аргументи і докази, не захищає суддю від необґрунтованих помилок Дисциплінарної палати під час прийняття рішень та свавільності її дій, не узгоджується з доктриною правової (справедливої) процедури, що охоплюється закріпленням у частині першій статті 8 Конституції України принципом верховенства права, а тому не відповідає цій конституційній нормі.

Підсумовуючи викладене, Рада суддів України підтримує Конституційне подання Верховного Суду щодо перевірки відповідності Конституції України (конституційності) частини першої статті 37, частини першої статті 94, пункту 3 частини третьої статті 135 Закону України від 2 червня 2016 року № 1402-III "Про судоустрій і статус суддів" у редакції Закону України від 16 жовтня 2019 року № 193-IX "Про внесення змін до Закону України "Про судоустрій і статус суддів" та

деяких законів України щодо діяльності органів суддівського врядування", пунктів 4, 5, 6, 7, 9, 10 розділу II "Прикінцеві та перехідні положення" Закону України від 16 жовтня 2019 року № 193-ІХ "Про внесення змін до Закону України "Про судоустрій і статус суддів" та деяких законів України щодо діяльності органів суддівського врядування", частин другої, третьої та четвертої статті 24, статті 281, частини восьмої статті 31, частини першої статті 42, частини третьої статті 47, частини четвертої статті 48 Закону України "Про Вищу раду правосуддя" і просить розглянути його з урахуванням наведеного вище.

З повагою

**Голова
Ради суддів України**

Б. С. Моніч